

- 804 Sprawozdania
- 805 Korespondencja różna
- 81 Sekcja Starych Druków
 - 810 Normatywy, instrukcje, zarządzenia
 - 811 Inwentarze
 - 812 Sprawozdania
 - 813 Korespondencja różna
- 82 Sekcja Grafiki, Kartografii i Nut
 - 820 Normatywy, instrukcje, zarządzenia
 - 821 Inwentarz zbiorów grafiki (albumy)
 - 822 Inwentarz grafiki luźnej (szytchy)
 - 823 Inwentarz zbiorów kartograficznych (atlasy i mapy)
 - 824 Inwentarz zbiorów nut
 - 825 Księga obecności czytelników
 - 826 Sprawozdania
 - 827 Korespondencja różna.
- 9 PRACOWNIE:
 - 90 Pracownia fototechniczna
 - 900 Normatywy, instrukcje, zarządzenia
 - 901 Inwentarz sprzętu fotograficznego i przedmiotów trwałych
 - 902 Kartoteka materiałów fotograficznych
 - 903 Zeszyt potwierdzeń wykonanych prac
 - 904 Sprawozdania
 - 905 Różne
 - 91 Pracownia introligatorska
 - 910 Normatywy, instrukcje, zarządzenia
 - 911 Inwentarz sprzętu introligatorskiego
 - 912 Oprawy księgozbioru Biblioteki Uniwersyteckiej
 - 913 Oprawy księgozbioru bibliotek zakładowych
 - 914 Sprawozdania
 - 915 Różne.
- 9a ODDZIAŁ BIBLIOTEK ZAKŁADOWYCH:
 - 9a0 Normatywy, instrukcje, zarządzenia
 - 9a1 Sprawozdania roczne Oddziału Bibliotek Zakładowych
 - 9a2 Sprawozdania miesięczne i roczne bibliotek zakładowych
 - 9a3 Sprawy personalne etatowych pracowników bibliotek zakładowych
 - 9a4 Sprawy księgozbioru bibliotek zakładowych
 - 9a5 Różne.

WALDEMAR MICHAŁSKI

ODDZIAŁ GROMADZENIA I UZUPEŁNIANIA ZBIORÓW W LATACH 1944—1970

Danuta Dzierzkowska przedstawiając w swej rozprawie dzieje Biblioteki Głównej KUL w latach 1918—1939 trafnie stwierdza, że w zakresie gromadzenia zbiorów ze względu na brak odpowiedniego lokalu, dużą odległość od Uniwersytetu

oraz trudności finansowe w okresie dwudziestolecia międzywojennego „trudno mówić o tworzeniu księgozbioru, raczej o jego narastaniu”¹. Wymienione czynniki sprawiły, że Biblioteka nie była właściwym warsztatem pracy naukowej i dydaktycznej Uniwersytetu, tę rolę pełniły biblioteki wydziałowe i seminaryjne.

Jeżeli zauważymy, że Biblioteka Uniwersytecka KUL zajmowała ciągle aż do roku 1949 ten sam poklasztorny budynek przy ul. Dolnej Panny Marii 4 i że w pierwszych latach powojennych trudności finansowe Uniwersytetu nie były wcale mniejsze niż w okresie międzywojennym, nie trudno będzie sobie wyobrazić sytuację Biblioteki nie tylko w zakresie gromadzenia zbiorów. W latach 1944—1949², podobnie jak przed wojną, Biblioteka Uniwersytecka KUL, mając cenne zbiory druków XIX-wiecznych z zakresu historii i literatury, unikalne rękopisy, bogatą kolekcję „rossików” dotyczącą dziejów Kościoła na obszarze dawnej Rosji, nie posiadała jednak bieżących pozycji naukowych, zarówno encyklopedycznych jak i podręcznikowych, pozbawiona była prawie zupełnie czasopism polskich i obcych. Była więc wprawdzie cennym ale nie funkcjonalnym warsztatem pracy naukowo dydaktycznej. Jej zbiory tylko w minimalnym stopniu wykorzystywali studenci i pracownicy naukowcy KUL. I nie był w stanie tego faktu zmienić, wobec spiętrzonych trudności obiektywnych, doświadczony i długoletni bibliotekarz i bibliograf, b. dyrektor Biblioteki im. Raczyńskich w Poznaniu, a w latach 1944—1949 dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL prof. dr Andrzej Wojtkowski oraz jego ośmiuosobowy personel. Zajmowano się więc głównie katalogowaniem i inwentaryzacją zbiorów. Do ważniejszych zaś nabytków z tego czasu należy zakupiony księgozbiór b. posła na sejm pruski w Berlinie, Romana Komierowskiego (2050 wol.) oraz otrzymane w darze 922 wol. po Mieczysławie Popławskim (zm. 1946 r.) — profesorze filologii klasycznej KUL. W latach 1944—1948 sprawami związanymi z gromadzeniem księgozbioru zajmowała się jedna osoba Emilia Szeligowska (zm. 1954 r.). W 1949 r. funkcję tę przejęła Filonia Wojtkowska.

Na przestrzeni od 1950 do 1965 r. obserwujemy ciągle reorganizacje Oddziału Gromadzenia Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Każda kolejna zmiana to próba bardziej precyzyjnego i funkcjonalnego rozgraniczenia poddyktowanego lepszą organizacją i efektywnością pracy. W nazwach Oddziału, używanych na przestrzeni tych lat w różnych wewnętrznych okólnikach, można odtworzyć jego historię, proces organizacyjnego udoskonalania się. Oto kolejno — r. 1949: „Dział Nabytków”, „Dział Pomnażania Zbiorów”, r. 1950: „Dział Przybytków”, 1951: „Dział Przybytków i Sekretariat”, 1952: „Dział Gromadzenia i Przechowywania Zbiorów”, 1953: „Dział Gromadzenia i Opracowania Druków”, 1963: „Oddział Gromadzenia”, 1965: „Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów”. Na czele Oddziału w latach 1950—1952 oraz 1966—68 stał wicedyrektor dr Witold Nowodworski, w latach 1953—65 wicedyrektor mgr Jan Wiśliński. W 1969 r. wprowadzone zostaje rozgraniczenie nadzoru nad poszczególnymi sekcjami Gromadzenia. Wicedyrektorowi W. Nowodworskiemu podlega kierownik Sekcji Akcesji, Kupna, Darów i Grátisów, dyrektorowi o. Romualdowi Gustawowi podlegają kierownicy Sekcji Wymiany Zagranicznej oraz Sekcji Wymiany Krajowej.

Jeszcze w 1951 r. Oddział Gromadzenia (ówczesnie nazywany Działem) zespo-

¹ D. Dzierzkowska: Biblioteka Główna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1918—1939. *Arch. Bibl. Muz.* T. 8: 1964 s. 187—242.

² Podstawowymi źródłami informacji o pracy Biblioteki w wymienionym okresie są publikacje — A. Wojtkowskiego (Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. *Bibliotekarz* 1946 nr 8/9 s. 184—185) oraz o. R. Gustawa i W. Nowodworskiego (Dwadzieścia lat Biblioteki Uniwersyteckiej KUL 1939—1958. *Arch. Bibl. Muz.* T. 1: 1959/60 z. 2 s. 133—160).

lony był z Sekretariatem a osoba prowadząca rejestr przybytków miała równocześnie pod opieką kasę Biblioteki (mgr Bożena Laskowska). Niezbyt szczęśliwe okazało się z czasem powiązanie Działu Gromadzenia z Działem Przechowywania Zbiorów (1952), a w roku następnym z Działem Opracowywania Druków (1953). W tym czasie termin „Dział” był nazwą organizacyjnie nadrzędnej komórki w stosunku do „Oddziału”, od 1963 r., zgodnie z obowiązującą nomenklaturą w skali krajowej, sytuacja zostaje odwrócona, a „Dział” otrzymuje nazwę „Sekcji”.

W latach pięćdziesiątych obserwujemy stały wzrost etatów w Oddziale Gromadzenia i moment usamodzielniania się poszczególnych sekcji i referatów. W 1953 r. dawny Dział Akcesji, odpowiednik obecnego Oddziału Gromadzenia, liczył dwa etaty oraz zatrudniał studentów-stypendystów. W jego strukturze organizacyjnej usamodzielniony został referat dubletów (wymiana krajowa) z kierownikiem drem Stanisławem Szczęchem (zm. 1963).

W 1950 r. wyodrębniony zostaje Oddział Czasopism, w latach 1954—1959 organizuje się i usamodzielnia Sekcja Wymiany Zagranicznej, w 1960 dotychczasowy „referat dubletów” przekształca się w Sekcję Wymiany Krajowej. Ostateczna kryształizacja organizacyjna Oddziału Gromadzenia i Uzupelniania Zbiorów następuje w 1960 roku na całość Oddziału składają się 3 sekcje:

1. Sekcja Akcesji, Kupna, Darów i Gratisów,
2. Sekcja Dubletów i Druków Zbędnych oraz Wymiany Krajowej,
3. Sekcja Wymiany Zagranicznej.

Oddział Czasopism prowadzi po części własną akcesję i w pionie organizacyjnym Biblioteki jest placówką samodzielną i równorzędną w stosunku do Oddziału Gromadzenia i Uzupelniania Zbiorów.

Każda z wymienionych sekcji Oddziału Gromadzenia posiada kierownika, samodzielną lokal z podręcznym księgozbiorem a w strukturze organizacyjnej podzielona jest na referaty. Do 1963 r. kierownik Sekcji Akcesji był równocześnie kierownikiem całości spraw związanych z gromadzeniem, ponieważ w ówczesnym stadium organizacyjnym nie uwzględniono tak szczegółowego podziału strukturalnego i funkcyjnego. Kierownikami Akcesji byli więc w latach 1950—52 mgr W. Nowodworski, 1953—63 mgr J. Wiśliński, 1963—65 mgr Danuta Dzierzkowska, 1965—68 mgr Irena Suszyło i w 1969 r. ponownie została nim mgr D. Dzierzkowska.

Organizacyjnie w Sekcji Akcesji, Kupna, Darów i Gratisów wyróżnia się 4 następujące referaty:

- a) referat rejestru przybytków,
- b) referat kupna wydawnictw krajowych,
- c) referat kupna wydawnictw importowanych,
- d) referat darów i gratisów.

Stan etatów w Sekcji kształtował się na przestrzeni ostatnich 10 lat w sposób następujący:

rok	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
etaty	3,5	3	4,5	4,5	4,5	4,5	5	3	3	4	4
stypendyści	3	2	2	2	3	2	1	1	1	1	2

W latach 1949—1959 średnia etatów całego Działu Gromadzenia wynosiła 1,5, natomiast okres zamknięty latami 1960—1970 trzykrotnie pomnożył tę cyfrę w samej tylko Sekcji Akcesji. Do zadań Sekcji należy: a) rejestr wszystkich książek wpływających do Biblioteki bez względu na ich proveniencję (kupno, wymiana, dar, gratis), b) prowadzenie statystyki wpływów na podstawie „Rejestru przybytków”.

ków", c) systematyczne przeglądanie katalogów nowości wydawniczych, katalogów antykwarycznych, *Przewodnika Bibliograficznego*, *Zapowiedzi Wydawniczych*, ofert księgarskich i osób prywatnych oraz wybór z nich i zamawianie interesujących Bibliotekę pozycji, d) prowadzenie kartotek dezyderatów i pozycji zamówionych, e) prowadzenie selekcji wpływów szczególnie z takich źródeł jak dary, gratisy i stare zasoby, f) wykonywanie niezbędnych czynności związanych z pozyskaniem interesujących książek, w tym przede wszystkim wyjazdy do księgarni pozalubelskich i osób oferujących księgozbiory, oraz prowadzenie korespondencji (zamówień, reklamacji, potwierdzeń, podziękowań itp.), g) przekazywanie (segregacja) do Sekcji Opracowania Tymczasowego druków zwartych nowych, zakwalifikowanych do zbiorów, oraz czasopism do Oddziału Czasopism, a materiałów specjalnych (starodruki, rękopisy, grafika, kartografia, nuty, mikrofilmy) do poszczególnych Sekcji Zbiorów Specjalnych.

Już z chwilą objęcia funkcji dyrektora przez o. R. Gustawa OFM (sierpień 1950 r.) opracowane zostały w głównych zarysach wytyczne polityki gromadzenia zbiorów. Właśnie w latach 1948—1953 nadarzyła się wyjątkowo korzystna okazja pozyskania wielu nowych pozycji. W tych latach Ministerstwo Oświaty nieodpłatnie przyznało Bibliotece Uniwersyteckiej KUL ok. 130 tys. wol. z magazynów tzw. Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych. Była to cyfra, która o 100% powiększyła ówczesne zasoby Biblioteki. Wśród książek wybieranych i przywiezionych z wymienionych magazynów przez formalnie jeszcze nie pracującego wtedy w Bibliotece o. R. Gustawa znalazły się w zbiorach źródłowe pozycje dotyczące historii Kościoła na Ziemiach Odzyskanych oraz wiele innych tytułów książek i czasopism naukowych a wśród nich liczne teologiczne starodruki. Wobec tysięcy możliwych do uzyskania z tego źródła książek tym bardziej palącym problemem było określenie i sprecyzowanie profilu gromadzenia Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. W tym celu postanowiono także nawiązać kontakt z profesorami Uniwersytetu, aby zgłaszali do Biblioteki swoje dezyderaty, opinie, wnioski. Jakkolwiek odzew ze strony profesorów był minimalny, coraz jaśniej został skryształizowany w latach pięćdziesiątych kierunek gromadzenia zbiorów oraz zakres jej specjalizacji. Biblioteka Uniwersytecka KUL, niezależnie od gromadzenia najnowszych wydawnictw polskich i obcych o charakterze ogólnoinformacyjnym oraz głównie z dziedziny teologii, filozofii i humanistyki na potrzeby naukowo-dydaktyczne Uniwersytetu, przyjęła na siebie obowiązek prowadzenia pełnej dokumentacji polskiego piśmiennictwa religijnego i religioznawczego. Realizacja tego programu wymagała i wymaga wyjątkowej koncentracji i maksymalnego wysiłku całego Oddziału Gromadzenia Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, tym bardziej, że trud w zdobywaniu nowych książek jest tu znacznie większy w porównaniu z innymi bibliotekami uniwersyteckimi w Polsce. Biblioteka oficjalnie potraktowana jako instytucja prywatna nie korzysta z przywileju egzemplarza obowiązkowego. Tylko nieliczne wydawnictwa przysyłają jej swoje publikacje w ramach tzw. egzemplarza gratisowego a od 1964 r. ma bardzo poważne ograniczenie możliwości zakupu książek obcojęzycznych (dewizowych). Pomnażanie zbiorów w drodze zakupów daje niewątpliwie efekty najbardziej celowe. Do 1960 r. Biblioteka uczestniczyła w rozdziale puli dewizowej na zakup książki importowanej. W 1961 r. ograniczono Bibliotece przydział fiszek dewizowych do 80 sztuk. W 1962 cofnięto go zupełnie. Biblioteka pozbawiona została bardzo poważnego źródła nabycia najnowszej książki zagranicznej. Warto zaznaczyć, że tą drogą wpływały do zbiorów naukowe czasopisma filozoficzne i teologiczne, encyklopedie, słowniki, podręczniki oraz cenne monografie. W pomysłnym roku 1959 na zakup literatury zagranicznej wydano 527.708 zł. — na zakup książki

polskiej 34.841 zł — stanowiło to ponad 90% wszystkich wydatków w tym roku związanych z zakupem książek w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL. Od 1961 do 1964 r. miała Biblioteka możliwości składania zamówień na książki zagraniczne w ramach Międzynarodowych Targów Książki w Warszawie. Wykorzystano je na kupno całych serii wydawniczych, m. in. w ten sposób uzyskano *Basler Beiträge zur Geschichtswissenschaft*, *Biblioteca Bibliografica Italiana*, *Studi e Testi*. Lecząc i tu niebawem, z braku dewiz, przestano realizować zamówienia Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Tym niemniej Międzynarodowe Targi Książki, a szczególnie portargowa wysprzedaż eksponatów, w każdym roku stanowią poważną i maksymalnie wykorzystywaną okazję zakupu. Każdorazowo bierze w nich udział dyrektor Biblioteki o. R. Gustaw, kierując akcją uzyskiwania tą drogą „rocznego żniwa” nowych pozycji.

Od 1964 r. źródłem zakupu książki importowanej stały się Księgarnie Wydawnictw Importowanych w Warszawie, Łodzi, Krakowie, Katowicach, Gdańsku, Poznaniu i Wrocławiu. Te przypadkowe kupno jednak nie zaspokaja potrzeb Biblioteki i uniemożliwia racjonalną aktualizację księgozbioru.

Pomyślniej przedstawia się sprawa kupna książki krajowej. Już w latach 1944—1949 utrzymywano kontakt z księgarniami miejscowymi oraz pozalubelskimi. Były to jednak zakupy sporadyczne i w stosunku do potrzeb minimalne. Począwszy od r. 1949, w miarę możliwości finansowych, nawiązywano kontakty z niemal wszystkimi ważniejszymi księgarniami i antykwariatami w Polsce, prowadzono zakup od osób prywatnych, i to zarówno pojedynczych książek jak i całych księgozbiorów. Wzmoczone zapotrzebowanie na książkę, szczególnie nową, wiązało się z pilną potrzebą uaktualnienia księgozbioru, a organizowany w latach 1949—1951 księgozbiór Czytelni Głównej był dodatkowym bodźcem w zakresie zapotrzebowania na informatory, encyklopedie, bibliografie, słowniki, monografie i podręczniki. Kupowano więc w tych latach książki niemal we wszystkich polskich księgarniach i antykwariatach. Nawiązano z czasem także wiele nowych, bardzo korzystnych kontaktów, z których wyróżnić należy przede wszystkim, poza wspomnianymi już Księgarniami Wydawnictw Importowanych, takie jak Ośrodek Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN w Warszawie, Księgarnię „Ossolinem” we Wrocławiu, „Dom Książki — Lb-2” w Lublinie oraz antykwariaty w Krakowie (Podwale 4, Szpitalna 19, Sławkowska 10) w Bydgoszczy (Armii Czerwonej 2), w Warszawie (Świętokrzyska 14) i inne (Gdańsk, Poznań, Kielce).

Poważnym źródłem powiększania zasobów jest zakup książek od osób prywatnych, który Biblioteka może realizować bez pośrednictwa antykwariatów. W ciągu minionego dwudziestolecia w drodze zakupu uzyskano m. in. księgozbiory, poza wymienionym już na początku, będącym własnością Romana Komierowskiego (2050 wol.), następujących osób, w latach 1950—52: bpa Czesława Sokołowskiego z Siedlec — teologia — ok. 6000 wol.³, Edmunda Bulandy z Krakowa — archeologia — 1145 wol., Anny Kellerowej z Krakowa — ogólny — 646 wol.; w 1961 r.: Marka Wierzbickiego z Krakowa — historia — 334 wol., Kazimierza Kaczmarczyka z Poznania — historia — 1314 wol.; w latach 1962—1964: dra Zygmunta Klukowskiego ze Szczeczeszyna — pamiętniki, historia, filologia, ekslibrisy — 2620 wol., Tadeusza Sterzyńskiego z Warszawy — ogólny — 3960 wol., Stanisława Skiminy z Krakowa — filologia klasyczna — 406 wol.; w r. 1966: Zofii Kowalskiej z Krakowa — filologie orientalne — 222 wol., ks. Stanisława Sprusińskiego z Mi-

³ Cyfry uwzględniają tylko liczbę tych woluminów, które weszły w skład zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, bez dubletów. Liczba ta stanowi od 30 do 50% całości księgozbioru.

lanówka — ogólny — 1893 wol.; w latach 1967—1968: dra Józefa Ausobskiego z Chyrowa — beletrystyka — 530 wol., pułk. Jana Ciałowicza z Krakowa — historia wojskowości — 322 wol., Aleksandra Kossowskiego z Lublina — historia — 200 wol., Stanisława Kota z Krakowa — historia oświaty i wychowania — 4500 wol., ks. Edwarda Kwiatosza z Lubartowa — filologie orientalne — 431 wol., Z. Tarło-Mazińskiego z Warszawy — filozofia, socjologia — 281 wol., SS. Urszulanek z Barda Śląskiego — teologia niemiecka — 948 wol., Czesława Znamierowskiego z Poznania — filozofia, prawo — 796 wol., Felicji Żurowskiej z Warszawy — teologia, filozofia — 225 wol.; w r. 1969: ks. Andrzeja Chlastawy z Lublina — teologia — 400 wol., Piotra Grzegorzczaka z Krakowa — filologia (odbitki) — 200 wol., ks. Antoniego Korcika z Lublina — logika — 500 wol., ks. Henryka Nowackiego z Warszawy — muzykologia — 400 wol., Heleny Staszczukowej z Warszawy — filologia polska — 263 wol., ks. Franciszka Trochonowicza z Janowa Lubelskiego — zagadnienia społeczne — 600 wol. i w 1970 r.: ks. Ignacego Wierobieja z Hajnówki — historia — 1407 wol., ks. Eugeniusza Dąbrowskiego z Warszawy — bibliistyka — 1018 wol.

Na przestrzeni minionych lat zakup był najpoważniejszym źródłem wpływu książki nowej i antykwarycznej do zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Jego wciąż zwyżkującą tendencję ilustruje załączona tabela:

rok	1945/46	1949	1952	1955	1959	1964	1969
ilość wol.	566	913	2776	1504	3356	8074	12671

W latach 1953—56 Uczelnia a z nią i Biblioteka przechodziła poważny kryzys finansowy, co odzwierciedliło się także w ilości kupionych, np. w r. 1955 książek. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat sytuację nadal charakteryzują poważne wahania, choć ostatnio rysuje się ona bardziej korzystnie. Ilustruje to m. in. tabela wydatków na zakup książek w latach 1959—1969:

rok	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
zł	562549	389780	623501	763330	761100	758299	339765	585509	559666	1502196	1231089

Ważną rolę w procesie gromadzenia i uzupełniania zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL odgrywają Sekcja Wymiany Zagranicznej oraz Sekcja Wymiany Krajowej. Szczególnie w momentach kryzysowych dotyczących zakupu zabezpieczały one w poważnym zakresie ciągłość wpływów oraz w znacznym stopniu zapobiegały zahamowaniom i dysproporcjom w gromadzeniu. Od 1964 r., kiedy Biblioteka pozbawiona została limitu dewizowego i możliwości realizowania składanych zamówień w zakresie książki importowanej (dewizowej), poważnym źródłem jej uzyskania stała się wymiana wydawnictw polskich, a przede wszystkim publikacji Towarzystwa Naukowego KUL, w zamian za otrzymane z zagranicy nowe książki i czasopisma obcojęzyczne. Zajął się tym powołana i organizowana w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL w latach 1954—59 Sekcja Wymiany Zagranicznej. W Sekcji pracują cztery referaty wydzielone według kryterium językowego: angielski, francuski, niemiecki i polski (kraje słowiańskie), co, jak potwierdziło doświadczenie lat, stało się najbardziej praktycznym i efektywnym podziałem organizacyjnym pracy Wymiany Zagranicznej. Również wyniki w zakresie bezdewizowego sprowadzenia z zagranicy niezbędnych nowości naukowych uzasadniają troskę dyrekcji Biblioteki o pomyślne i prawidłowe jej funkcjonowanie. Należy również zauważyć, że rozwój wymiany zagranicznej to sprawa nie tylko interesu Biblioteki, ale także propagandy polskiej myśli naukowej i książki za granicą.

Wydatną rolę w zakresie gromadzenia i uzupełniania zbiorów odgrywa Sekcja Dubletów i Druków Zbędnych oraz Wymiany Krajowej. Biblioteka, dysponując znacznym zasobem dubletów, stała się równorzędnym partnerem w zakresie ich wymiany z największymi w Polsce bibliotekami naukowymi. Wśród 36 placówek, z którymi Biblioteka Uniwersytecka KUL prowadziła w latach 1944—1969 wymianę dubletów, należy przede wszystkim wymienić Bibliotekę Narodową w Warszawie, Bibliotekę Jagiellońską w Krakowie, Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie, Bibliotekę Uniwersytecką w Łodzi, Bibliotekę Główną UAM w Poznaniu, Bibliotekę Główną UMK w Toruniu, Bibliotekę PAN w Gdańsku i Krakowie, Bibliotekę Sejmową w Warszawie, Bibliotekę Instytutu Tomistycznego w Warszawie oraz Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Szczecinie. Nie najlepiej w tym okresie układała się wymiana dubletów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL z bibliotekami seminaryjnymi i klaszotnymi. Stosunkowo najlepsze wyniki dały kontakty z Biblioteką OO. Bernardynów i OO. Franciszkanów w Krakowie, OO. Kapucynów w Nowym Mieście oraz Biblioteką XX. Pallotynów w Ołtarzewie. Ze względu na profil gromadzenia zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, a przede wszystkim na jej specjalizację w zakresie polskiego piśmiennictwa religijnego i religioznawczego, utrzymanie wymiany z tymi bibliotekami pozostaje sprawą bardzo ważną i obopólnie korzystną, niestety wciąż jeszcze zbyt mało docenianą.

Nie rezygnuje się więc w Bibliotece KUL z międzybibliotecznej wymiany dubletów, która daje znaczną szansę bezgotówkowego uzyskania książki rzadkiej, a szczególnie XIX-wiecznej i międzywojennej. Równocześnie, ponieważ wydawnictwa Towarzystwa Naukowego KUL nie są rozprowadzane przez P.P. „Dom Książki”, prowadzi się w Bibliotece ich wymianę z wieloma polskimi towarzystwami naukowymi otrzymując w zamian nowości wydawnicze, głównie prace tych towarzystw. Aktualnie krajową wymianę wydawnictw TN KUL utrzymuje Biblioteka z 52 instytucjami. Wśród nich są: Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Akademia Teologii Katolickiej, Instytut Śląski w Opolu, Instytut Zachodni w Poznaniu, Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu i inne. Ponieważ z wymiany tej Biblioteka otrzymuje w większości czasopisma i wydawnictwa zbiorowe (240 tytułów) organizacyjny referat został podporządkowany Oddziałowi Czasopism.

Od 1950 do 1965 r. w strukturze organizacyjnej Oddziału Gromadzenia Sekcja Dubletów oraz Wymiany Krajowej stanowiła referat podporządkowany kierownikowi Akcesji, Kupna, Darów i Gratisów. W 1965 r. referat organizacyjny został usamodzielniony i podniesiony do rangi jednej z trzech Sekcji Oddziału Gromadzenia. Otrzymał wtedy aktualnie obowiązującą pełną nazwę: „Sekcja Dubletów i Druków Zbędnych oraz Wymiany Krajowej”. W jego strukturze wyróżniono trzy referaty: a) Referat Kontaktów Wymiennych, b) Referat Opracowania Dubletów, c) Referat Rozprowadzania Dubletów. Do podstawowych czynności Sekcji, poza sprawami związanymi z obowiązkiem przygotowania do wysyłki dubletów (wyłączenie karty z katalogu dubletów, sprawdzenie i porównanie książki z egzemplarzem bibliotecznym) oraz przyjęcia nadsyłanych pozycji w ramach wymiany, należy opracowywanie i porządkowanie posiadanych zasobów, prowadzenie sprawozdawczości i statystyki, sprawdzenie z katalogiem Biblioteki nadsyłanych ofert wymiany, oraz prowadzenie korespondencji związanej z pracami Sekcji. W różnym okresie czasu Sekcja Wymiany Krajowej, w zależności od potrzeb, zatrudniała od jednego do trzech bibliotekarzy oraz w ciągu roku akademickiego 1—2 stypendystów bibliotecznych i okresowo tzw. „godzinowych” — odpracowujących stypendium żywnościowe po 2—4 godziny dziennie. Odpowiedzialnymi za pracę

Referatu a później Sekcji Dubletów i Wymiany Krajowej byli w latach 1950—53 mgr Józef Mielniczuk, 1954—59 mgr Jan Dmochowski, 1960—63 mgr Henryk Adamczuk, 1963—64 mgr Halina Szumił, 1964—65 mgr Franciszek Chwalewski, 1965—68 mgr Danuta Dzierzkowska, w 1969 mgr Maria Szantyka i w 1969—1970 mgr Małgorzata Banbasiewicz. Personel Sekcji na przestrzeni ostatnich lat charakteryzował się wyjątkową w Bibliotece płynnością, co nie najlepiej wpływało na wyniki pracy tej placówki. Mimo to, jak informują sprawozdania roczne Sekcji Wymiany Krajowej, na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat otrzymano w ramach wymiany 35.177 wol. (łącznie z czasopismami i pozycjami nie włączonymi do zbioru) a wydano innym instytucjom 43.583 wol. dubletów i druków zbędnych w Bibliotece KUL.

Obserwując statystykę akcesyjną wpływów książek i czasopism z wymiany na przestrzeni lat 1944—1969 zauważyć można poważną jej rangę jako źródła gromadzenia zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Cyfry dostatecznie ilustrują ten fakt:

rok	1944/45	1949	1955	1961	1965	1969
wol. otrzymane z wymiany	28	2491	4913	3848	3566	2172

W procesie gromadzenia i uzupełniania zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL niemałą rolę odgrywa Referat Darów i Gratisów, organizacyjnie stanowiący część składową Sekcji Akcesji. Jakkolwiek dary i gratisy najtrudniej dają się objąć planowaniem i przewidywaniem, w zakresie gromadzenia stanowiły w okresie powojennym od 20—30% ogólnych wpływów rocznych do zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Dary i gratisy były też w minionym okresie głównym źródłem pomnażania zasobów wymiennych (dubletów) Biblioteki.

Otrzymywała Biblioteka w darze od osób prywatnych i różnych instytucji całe księgozbiory i pojedyncze książki. Regularnie ofiarowywali do jej zbiorów swoje prace, poza aktualnymi wykładowcami KUL, m. in. prof. o. Joachim Bar, Mieczysław Gogacz, Roman Ingarden, Stanisław Helsztyński, Gabriela Pianko, Jerzy Staronawski, Władysław Tatarkiewicz, bp Wincenty Urban i wielu innych. Dary te niewątpliwie świadczyć mogą o docenianiu w sferach naukowych naszej Biblioteki i jej księgozbioru. Tym też można tłumaczyć dość długą listę osób przekazujących Bibliotece Uniwersyteckiej KUL całe swoje księgozbiory, będące nieraz aktualnymi warsztatami pracy naukowej lub plonami bibliofilskiej pasji życia. W latach 1944—1970 Biblioteka pozyskała w darze następujące księgozbiory: w r. 1946 i 1950: Witolda Cholewińskiego z Lublina (razem 1554 wol. — różne); w 1947: prof. KUL Mieczysława Popławskiego z Lublina (922 wol. — filologia klasyczna); w 1950: Kazimierza Sas-Bandrowskiego z Krakowa (1000 wol. — historia, filologia, sztuka), ks. Leona Sobierajskiego z Radomia (677 wol. — teologia obca), ks. Ludwika Wrzoła z Lublina (579 wol. — filozofia); w 1951: księgozbiór byłego Gimnazjum im. Bato-rego w Lublinie (2225 wol.), ks. inf. J. Humnickiego (6 skrzyń — teologia), ks. Edmunda Majkowskiego z Kórnika (1322 wol. — sztuka, historia, filologia), Rodziny Sliwińskich z Lublina (1045 wol. — różne); w 1952: prof. KUL Henryka Dembińskiego z Lublina (633 wol. — nauki społeczne); w 1953: Biblioteki Instytutu Rolniczego w Puławach (łącznie z partią czasopism otrzymanych w 1958 r. — 1206 wol. — „rossica”), Wandy Jarmołowicz z Łodzi (626 wol. — różne), Kazimierza Wiśniewskiego z Krakowa (756 wol. — sztuka, filologia, historia); w 1957: prof. KUL Jerzego Pogonowskiego z Krakowa (1021 wol. — filologie słowiańskie); w 1959: Stanisława Kalinowskiego z Lublina (360 wol. — prawo), Sergiusza Riabinina z Lublina (270 wol. — filozofia przyrody); w 1961: Stefanii Piechowskiej z Lublina

(1100 wol. — różne); w 1962: ks. Bronisława Ussasa z Warszawy (2234 wol. — teologia rosyjska); w 1963: Marii Hirszman z Grodziska Mazowieckiego (317 wol. — druki XIX-wieczne), w 1966: Biblioteki Seminarium Duchownego w Siedlcach (ok. 1000 wol., w tym 850 starodruków); w 1967: Biblioteki Parafialnej w Głucholazach (500 wol. — teologia), prof. KUL ks. Józefa Pastuszki z Lublina (1530 wol. — psychologia); w 1968: Księgarni Św. Wojciecha w Poznaniu (700 wol. — teologia), Stanisława Haremzy z Warszawy (207 wol. — artystyczne oprawy ofiarodawcy), Ireny z Zatorskich Helmanowej z Gdańska (607 wol. — pamiętniki), Eugenii Sowińskiej z Warszawy (846 wol. — filologia); w 1959: prof. Emila Blanchet z Paryża, rektora Instytutu Katolickiego (2300 wol. — teologia francuska), Marii Estreicher z Krakowa (496 wol. — historia, filologia); oprócz tego w latach 1954—1969 ofiarowały do zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL około 2200 wol. książek teologicznych SS. Urszulanek z Lublina i Barda Śląskiego (poza kupionymi od nich w 1968 r. 948 woluminami).

Ilość otrzymanych w darze książek na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia odzwierciedla następująca tabela:

rok	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
wol.	5664	5595	2913	4928	3343	5223	2660	3029	6875	8851	7954

Dla porównania warto podać, że w r. 1944/45 otrzymano z darów 981 wol., w r. 1949 — 1547 wol. i w r. 1955 — 2932 wol.

W okresie powojennym Biblioteka Uniwersytecka KUL nie otrzymała przywileju tzw. egzemplarza obowiązkowego, a tylko nieliczne wydawnictwa przysyłają jej swoje publikacje w formie gratisów. Do 1957 r. gratisy stanowiły bardzo niewielki ilościowo wpływ i w statystykach traktowano je łącznie z darami. Od 1957 r., w wyniku starań Dyrekcji Biblioteki, za zgodą Ministerstwa Kultury i Sztuki, szereg wydawnictw państwowych zaczęło nadsyłać swoje publikacje. Jednak od 1960 r. zarysował się wyraźny ilościowy spadek otrzymywanych tą drogą książek. Przeszły nadsyłać swoje książki i czasopisma tak poważne oficyny wydawnicze jak PWN, „Ossolineum”, „Wydawnictwo Literackie”, „Czytelnik”, „Iskry”, „Książka i Wiedza” oraz miejscowe „Wydawnictwo Lubelskie”. Wśród wydawnictw pamiętających o Bibliotece KUL znalazły się przede wszystkim oficyny katolickie (z wyjątkiem niestety diecezjalnych, które nie pamiętają o nadsyłaniu tu wszystkich swoich publikacji) oraz te, które przysyłały swoje książki niezmiennie od pierwszych lat powojennych. Wśród najbardziej życzliwych Bibliotece należy wymienić przede wszystkim „Księgarnię Św. Wojciecha”, Wydawnictwo „Pallottinum”, Wydawnictwo „Apostolstwa Modlitwy”, Wydawnictwo SS. Loretanek-Benedyktynek, Instytut Wydawniczy „PAX”, Instytut Wydawniczy „Znak”, „Ars Christiana”, Państwowy Instytut Wydawniczy, Wydawnictwo Łódzkie, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Centralne Biuro Wystaw Artystycznych oraz Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawniczych Kartograficznych.

Wpływy z gratisów na przestrzeni ostatnich 10 lat ilustruje następująca tabela:

rok	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
wol.	1747	2394	2215	1343	678	672	645	1010	1511	1437	1462

Lata 1966 i 1967 w statystyce wpływów z darów i gratisów notują poważny skok w liczbie otrzymanych woluminów. Jest to efekt podjętej w 1966 r. pracy polegającej na korespondencyjnym zamawianiu u wydawców lub zleceniodawców konkretnej, wymienionej w liście pozycji. Większość zamówionych w ten sposób publi-

kacji otrzymuje Biblioteka w formie daru lub gratisu. Adresatami listów — zamówień są głównie wydawnictwa regionalne, instytuty naukowe, towarzystwa, organizacje, stowarzyszenia i komitety, wreszcie prezydya rad narodowych. Otrzymywane w wyniku tej akcji książki są bardzo rzadkie (minimalne nakłady) i niedostępne w handlu księgarskim (nie rozprowadzane przez sieć P.P. „Dom Książki”). Źródłem informacji o interesujących Bibliotekę pozycjach jest systematycznie przeglądany *Przewodnik Bibliograficzny*. Należy również podkreślić ogólną życzliwość wydawców, z jaką spotyka się Biblioteka Uniwersytecka KUL w wymienionej akcji; jak dotychczas negatywnym wyjątkiem jest Centralny Ośrodek Doskonalenia Kadr Laidkich w Warszawie, który od kilku lat zbywa milczeniem wszystkie zamówienia kierowane pod jego adresem.

W tym miejscu należy przypomnieć zorganizowaną i prowadzoną w latach 1959—1963 tzw. akcję profesorską. Polegała ona na pisemnym informowaniu naukowców, uprawiających te dziedziny wiedzy, które szczególnie interesują Bibliotekę KUL, o posiadanych w jej zbiorach pozycjach adresata. List zawierał równocześnie prośbę o dostanie brakujących prac oraz stałe przysyłanie na bieżąco pozycji ukazujących się drukiem. Akcja przyniosła nadszpodziewane wyniki, szczególnie w zakresie odbitek z naukowych czasopism polskich i obcych. Była zrealizowana według pomysłu i z inicjatywy dyrektora Biblioteki o. R. Gustawa. Przerwano ją w związku z trudnościami etatowymi Biblioteki oraz brakiem lokalu na urządzenie odpowiedniej pracowni.

Bilansując poczynione spostrzeżenia o pracach Oddziału Gromadzenia Biblioteki Uniwersyteckiej KUL w latach 1944—1969, należy zauważyć wyjątkowo duże osiągnięcia, zarówno w samej krystalizacji struktury organizacyjnej Oddziału jak i efektów jego pracy. Są one niewątpliwie odzwierciedleniem ogólnych bardzo pomysłnych przemian, jakie dokonały się w Bibliotece szczególnie w latach 1950—1969, w którym to okresie instytucja ta z mało znaczącej placówki usługowej stała się bardzo poważną naukowo-dydaktyczną agendą Uniwersytetu. Warto pamiętać, że jeszcze w 1949 r. sprawami gromadzenia w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL zajmowała się jedna osoba. Aktualnie Oddział Gromadzenia (bez Oddziału Czasopism) zatrudnia 10 osób w 3 sekcjach o 9 referatach. Stan organizacyjny Oddziału na przestrzeni omawianego okresu ulegał ciągłej modernizacji, która, jak należy się spodziewać, będzie wciąż kontynuowana. Efektem sprawności organizacyjnej Oddziału, świadectwem wyników jego pracy są zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Systematyczny ich przyrost w poszczególnych latach, z uwzględnieniem źródeł nabywania, ilustruje następująca tabela (dane na podstawie rocznych sprawozdań Biblioteki KUL, lata kalendarzowe wg stanu na dzień 31. XII):

Rok ⁴	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Kupno	3328	3815	4597	13019	9696	8074	4047	8025	10356	23304	12671
Wymiana	9263	5196	7165	3272	3921	3380	3566	3513	5650	3858	2172
Dary	5624	5595	2913	4928	3343	5223	2660	3209	6875	8851	7954
Gratisy	1747	2394	2215	1343	678	672	645	1010	1511	1437	1462
Stare zasoby	10330	9457	4473	1438	520	2025	12	233	5	896	629
Razem	30292	26467	19380	24360	18256	19374	10930	15990	24397	34068	24888

⁴ Odpowiednie dane za lata 1944—1958 podają o. R. Gustaw i W. Nowodworski w pracy zamieszczonej w przyp. 2.

Szybkie tempo wzrostu zbiorów, z rozbiciem na poszczególne rodzaje gromadzonych materiałów, ilustruje tabela będąca odzwierciedleniem stanu posiadania Biblioteki w kolejnych dziesięcioleciach (liczby w jednostkach bibliotecznych):

Rok	1939	1949	1959	1969
Druki zwarte (razem ze starodrukami)	56801	78853	235685	398666
Czasopisma	21020	26022	65201	118043
Rękopisy	112	430	684	1533
Atlasy i mapy	1287	2184	3638	4856
Nuty	1376	1164	2159	3039
Grafika	—	—	8900	10140
Mikrofilmy	—	—	—	350
Razem	80596	108653	316267	536627

Nie same cyfry odzwierciedlają wartość i rangę zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Zbiory jej cenione są w kraju i za granicą głównie ze względu na kierunek gromadzenia i specjalizację. Biblioteka Uniwersytecka KUL gromadzi podstawowe dzieła o charakterze informacyjno-naukowym ze wszystkich gałęzi wiedzy, dąży do posiadania w możliwie najszerszym zakresie piśmiennictwa z dziedzin reprezentowanych na Uniwersytecie (teologia, filozofia, humanistyka, prawo kanoniczne), a dodatkowo przyjęła na siebie obowiązek prowadzenia pełnej dokumentacji w zakresie polskiego piśmiennictwa religijnego i religioznawczego. Jako „biblioteka patria” w tym zakresie zdobywa sobie coraz większe uznanie. Zrezygnowano z gromadzenia w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL publikacji matematyczno-przyrodniczych, technicznych i medycznych. Aby jednak Oddział Gromadzenia mógł pomyślnie i planowo nadal realizować swoje wytyczne, niezbędną rzeczą i postulatem na najbliższą przyszłość jest rozwiązanie sprawy niedoboru personalnego w Oddziale i ostateczne zahamowanie płynności kadry, szczególnie w Sekcji Wymiany Krajowej. Z tym wiąże się problem właściwego zlokalizowania i urzędzenia pracowni poszczególnych Sekcji i Referatów (aby bibliotekarz nie był tragałem przenoszącym z końca budynku na koniec stosy książek). Konieczne jest również opracowanie nowego regulaminu zajęć Oddziału Gromadzenia Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, normującego zakres pracy, czynności oraz kompetencje Sekcji i Referatów. W celu zapewnienia planowej i systematycznej aktualizacji księgozbioru niezbędną rzeczą jest uzyskanie przydziału dewiz na zakup książek i czasopism zagranicznych. Pilną potrzebą jest również podjęcie na nowo tzw. akcji profesorskiej, jak również rozszerzenie kontaktów z bibliotekami seminaryjnymi i zakonnymi, które zbyt często pozbywają się swoich starych zasobów, pomijając fakt istnienia Biblioteki Uniwersyteckiej KUL z jej zadaniami w zakresie przyjętej specjalizacji i dokumentacji. Realizacja wymienionych postulatów to warunek dalszego pomyślnego i planowego gromadzenia zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL.